

Verslag Vrije Minor
Carolien Oostveen
Fine Art Arnhem 3

Sept 2012-Februari 2013

Inleiding

De steden en de hemel 3

Wie in Tecla aankomt, ziet weinig van de stad, achter planken schuttingen, beschermingen van jute, stellingen, metalen constructies, houten bruggen aan kabels of op stutten, ladders, steigers. Op de vraag: Waarom gaat de bouw van Tecla zo lang door, gaan de bewoners gewoon door met het ophijsen van emmers, het neerlaten van loodlijnen, het op en neer bewegen van kwasten.

‘Opdat het verval niet begint’, antwoorden ze. En als je ze vraagt of ze niet bang zijn dat de hele stad begint af te brokkelen en in stukken vallen zodra ze de balken weghalen voegen ze haastig, op fluisterton, toe: ‘Niet alleen de stad.’

Als iemand, ontevreden over hun antwoorden, tuurt door een spleet in de afrastering, ziet hij hijskranen, geraamtes, die andere geraamtes bekleden, balken die andere balken steunen. ‘Wat voor zin heeft jullie bouwen?’ vraagt hij. ‘Wat is het doel van een stad in aanbouw als er geen stad is? Waar is het plan dat jullie volgen, het ontwerp?’

‘We laten het je zien zodra de werkdag om is, nu kunnen we niet stoppen,’ antwoorden zij.

Het werk stopt bij zonsondergang. De nacht valt over het bouwterrein, Het is een nacht vol sterren. ‘Dat is het ontwerp,’ zeggen zij.

Een verhaal van Calvino uit De onzichtbare steden. Voor mij totaal onbekend. Het werd mij in een van de bijeenkomsten afgelopen maanden gepresenteerd. Een bijeenkomst waarin ik geïnterviewd werd door twee ArtEZdocenten over wat ik tot dan toe allemaal gedaan had in het volbrengen van mijn minor. Calvino was voor hen een oude bekende, een steeds weer terugkerende inspiratiebron. Ik voelde me, zoals zo vaak afgelopen maanden, weer een nieuwe wereld binnenlopen. De steden van Calvino. Kijkend, verbazend, ontroerd. Door de kennismaking dwalend en lezend over de steden. Maar ik was ook nieuwsgierig naar en verrast door die twee onbekenden, ter plekke tegenover mij. Er werd mij verteld dat de stad Tecla de mooiste zou zijn

Sinds 2,5 jaar volg ik de studie Fine Art bij ArtEZ Hogeschool voor de kunsten in Arnhem. Een onderdompeling in de wereld van de kunst. Ik word opgeleid tot beeldend kunstenaar. Een lang gekoesterde wens. Maar wat word ik nou eigenlijk. En waar streef ik nu naar of wat streef ik na?

Ik heb drie jaar geleden gekozen voor ArtEZ Arnhem. Zij formuleert het zo op haar website:

Kunstenaars dagen ons uit om ons over de wereld te blijven verwonderen. Ze onderscheiden zich door hun originele manier van kijken en denken. Dat maakt hen onmisbaar voor de cultuur, samenleving en economie. Studenten leren gefundeerde keuzes te maken waarbij ze hun talenten maximaal benutten. (..)

De studie is er op gericht om mij als zelfstandig beeldend kunstenaar met een eigen beroepspraktijk voor zowel autonoom werk als werk in opdracht en in teamverband af te laten studeren. ArtEZ schetst dat de beroepspraktijk van beeldend kunstenaars tegenwoordig verder gaat dan de grenzen van de eigen discipline. ... je weet als creatief denker en maker op verschillende terreinen in te zetten en met een eigen stem en een eigen verhaal jouw boodschap te vertellen.

“De grenzen van de eigen discipline” zo staat het op de site. Ik word er dagelijks mee geconfronteerd. Naast deze studie Fine Art, ben ik reeds 13 jaar werkzaam als trainer/consultant. Ik heb dus in mijn eigen leven te maken met deze twee disciplines. Voor mij is het van belang om te onderzoeken of en hoe ik deze twee kan combineren. Het doen van een minor in het derde jaar is voor mij de uitgelezen kans om interdisciplinariteit als beeldend kunstenaar te onderzoeken. Het kan je samenwerken met andere disciplines, niet alleen binnen de kunst, maar ook er buiten.

Net als in Tecla ben ik op zoek naar een ontwerp. Een manier van samenwerken tussen de beeldende kunst en het bedrijfsleven, mijn trainerschap en mijn beeldend kunstenaar zijn. En een ontwerp voor ArtEZ over hoe je als student met andere disciplines kunt samenwerken.

Tijdens het formuleren van mijn voorstel voor de examencommissie maakte ik kennis met Bart van Rosmalen, *associate lector* Interdisciplinariteit en open innovatie. Hij heeft mij ondersteund in het formuleren van een plan. Mijn vraag sluit aan bij de opdracht die hij als lector heeft voor ArtEZ. Dat betekent dat deze minor in het verlengde ligt van zijn opdracht. Grootste doel is een minor te ontwikkelen, waarin de ontwikkelvraag van de student centraal staat. Of in andere woorden hoe leer je de perspectieven van de verschillende disciplines te combineren waardoor voor jou als student nieuwe disciplinaire inzichten en mogelijkheden ontstaan, die antwoord geven op je vraag? Welke kennis heb je daarvoor nodig? En welke vaardigheden dien je dan te ontwikkelen? Tevens onderzoek ik de vraag hoe je er voor zorgt dat er langdurig resultaat ontstaat oftewel er een meer duurzaam effect is bij de disciplines /studenten die interdisciplinair werken.

Nadat ik het ontwerp heb uitgelegd in het eerste hoofdstuk, neem ik je mee aan de hand van een aantal vragen, waarbij de antwoorden uiteindelijk het resultaat vormen van mijn minor.

Deze vragen zijn:

- Interdisciplinaire minor: wat is het ontwerp?
- wat is interdisciplinariteit?
- Wat is een discipline?
- Waartoe word ik opgeleid? Oftewel wat is een beeldend kunstenaar?
- Hoe ben ik te werk gegaan?
- Wat is mijn ervaring in het terra incognita?
- Welke leerinterventies zijn er?
- Hoe werken de verschillende onderdelen en rollen?
- Welke conclusies kan ik trekken?

Met veel plezier heb ik mijn eigen minor ontworpen, ontwikkeld, uitgevoerd, gereflecteerd, er met veel mensen over gesproken en er tenslotte over geschreven.

Dankbaar nodig ik je uit in “mijn Tecla”.

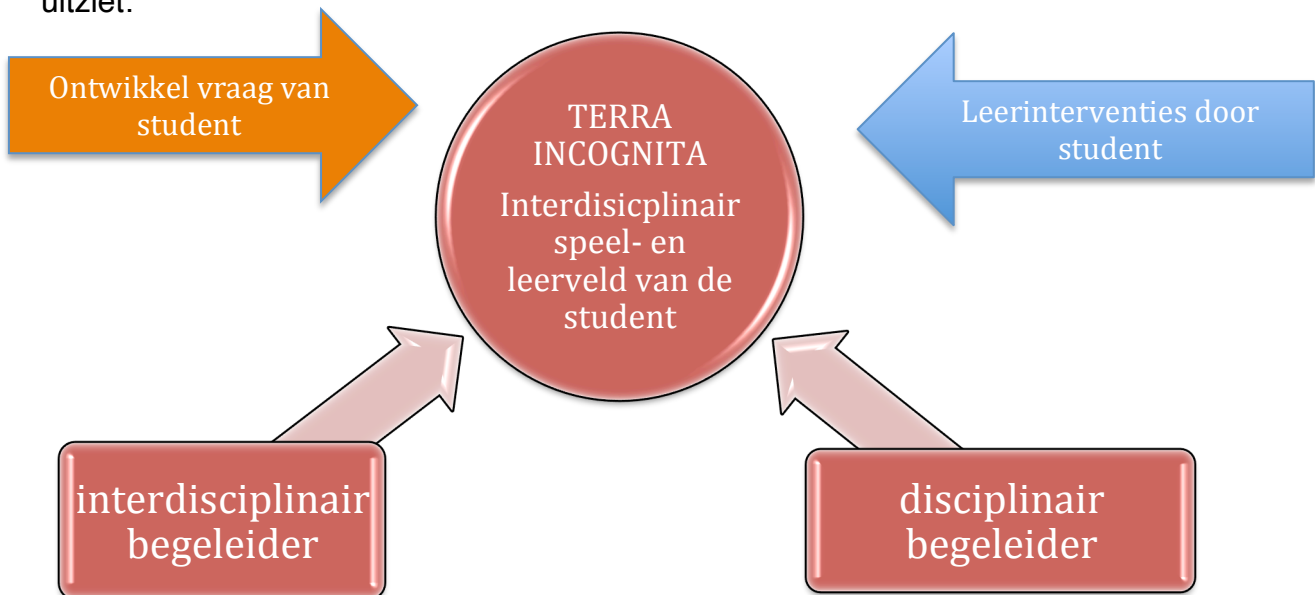
Carolien Oostveen februari 2013
ArtEZ FaA 3

Inhoud

Inleiding	2
Inhoud	4
Interdisciplinaire minor: Wat is het ontwerp?	5
Wat is interdisciplinariteit?	6
Wat is een discipline? Ofwel geen interdisciplinariteit zonder disciplines	7
Wat is mijn discipline? Beeldend kunstenaar!	8
Welke leerinterventies zijn er?	9
Hoe ben ik te werk gegaan?	12
Organisatie en planning	12
Wat is mijn ervaring in het Terra Incognita?	13
<i>Interieur architectuur Technisch Ontwerp 3^e jaars vak</i>	13
<i>Conservatorium: Muziek en andere kunstvormen: 3^e en 4^e jaars vak</i>	15
<i>Docent Theater Zwolle: Vorm en Reflectie 3^e jaars vak</i>	16
<i>Docent Theater Zwolle: Theater maken 1^e jaars vak</i>	17
<i>DBKV Arnhem, 3^e jaars: tekenen/schilderen</i>	17
<i>Conservatorium Zwolle: Barok Klavecimbel</i>	17
<i>UP#0- bijeenkomst te Arnhem</i>	18
<i>Moves Between bijeenkomst in Zwolle</i>	19
<i>Critical Response Process</i>	19
Reflectie per onderdeel van het ontwerp	21
Ontwikkelvraag van de student	21
Terra incognita	21
Leerinterventies door student	22
Disciplinair begeleider	25
Interdisciplinair begeleider	25
Bijkomende aspecten: mijn vak als trainer	26
Conclusies	27
Bijlage 1 Gelezen Literatuur	29
Bijlage 2 Mijn agenda: Wat heb ik gedaan?	30

Interdisciplinaire minor: Wat is het ontwerp?

Om te onderzoeken wat het werken op het snijvlak van verschillende disciplines betekent heeft Bart van Rosmalen een concept ontwikkeld, dat er schematisch als volgt uitziet:

Een student heeft een leer-/ontwikkel- of onderzoeksvraag. Eigenlijk kan het elk soort vraag zijn. Voorwaarde is dat hij het antwoord uit een interdisciplinair leerveld wil halen, een onbekend speelveld voor hem, de terra incognita. Want het doel is dat de student samenwerkt met of zich confronteert met een of meerdere andere (kunst-)disciplines. Om al iets van mijn ervaringen te onthullen: ik heb als beeldend kunstenaar lessen technisch ontwerp gevolgd bij Architectuur in Zwolle. Dus niet als nieuwe student Architectuur aangesloten bij een klas, maar als student beeldende kunst met mijn vraag over interdisciplinair werken aangesloten bij een andere discipline, de bouwkunst. Ik "onderga" daardoor allerlei bouwkundige leer-/lesinterventies en ik intervenueer als beeldend kunstenaarstudent in deze klas. In eerste instantie door mijn wijze van kijken en vraagstelling, en in tweede instantie door een vaardigheid vanuit Fine Art in te brengen.

Er kunnen in dit speelveld drie situaties ontstaan. Allereerst kan de student een situatie ontmoeten die dicht bij zijn eigen discipline staat. Bijvoorbeeld, ik als student Fine Art, volg een tekenles bij de docentenopleiding Beeldende Kunst en Vorming. Voor mij is dit bekend en sluit naadloos aan bij mijn eigen discipline. Er is geen achterstand in kennis of vaardigheid. De tweede situatie ontstaat wanneer de discipline tegen het eigen vak aanschuurt. Er is enige bekendheid of de student kan associëren of linken leggen met zijn eigen discipline. Bij mij ontstond dat bij het vak Vorm en Betekenis bij Docent theater. Als laatste kan er een situatie ontstaan waarin de student achterstand en onbekendheid ervaart met zijn eigen discipline.

Bijvoorbeeld in een muzikles klavecimbel is er voor een student Fine Art geen aansluiting. Het doel is dan niet dat de student zo snel mogelijk probeert die achterstand in te halen, dat is immers onmogelijk. Nee, doel is de achterstand te koesteren.

In dit terra incognita, interdisciplinaire speel- en leerveld wordt de student begeleid door twee personen. Allereerst door iemand/docent afkomstig/werkzaam in de eigen discipline. Bij mij was dat dus iemand uit de beeldende kunst. Iemand die mijn discipline kent, die me daarin doceert, maar ook coacht. En de tweede begeleider is een interdisciplinaire begeleider. Iemand die de student uitnodigt om de samenwerking te zoeken met andere disciplines en zorg draagt voor verdieping/verbreding in zowel het eigen vak als het vak van de anderen. Beide begeleiders creëren op deze manier een spanning op het speelveld.

Het is een nog niet bestaand speelveld binnen ArtEZ, in ieder geval niet vanuit Fine Art. Dit betekent dat ik het speelveld zelf georganiseerd heb. Daarbij werd Carel Lanters, docent ruimtelijk bij FaA mijn disciplinair begeleider, en Bart van Rosmalen, mijn interdisciplinair begeleider. Het doel van hun begeleiding is dat zij mij of attenderen op mijn discipline of rol als beeldend kunstenaar, of mij het interdisciplinaire veld intrekken.

Wat is interdisciplinariteit?

De steden en de uitwisselingen 1

“ Eufemia, waar kooplieden uit zeven naties bij elke zonnwende en elke nachtevening bij elkaar komen (...) niet alleen het uitwisselen van de koopwaar die je overal aantreft, niet alleen om te kopen en te verkopen(...) maar ook omdat je 's nachts bij de vuren rondom de gehele markt zit op zakken of vaten, languit ligt op stapels tapijten, en na ieder woord dat iemand zegt – als ‘wolf’, ‘zuster’, ‘verborgen schat’, ‘veldslag’, ‘schurft’, ‘geliefden’ – de anderen elk met een verhaal komen over wolven, zusters, schatten, schurft, geliefden, veldslagen. En je weet dat je op de lange reis die je voor de boeg hebt, om wakker te blijven bij het geschommel van de kameel of de jonk, een voor een al je herinneringen op zult roepen, en dat jouw wolf een andere wolf geworden zal zijn, jouw zuster een andere zuster, jouw veldslag andere veldslagen, op de terugreis uit Eufemia, de stad waar herinneringen worden uitgewisseld bij elke zonnwende en elke nachtevening”.

Tijdens het formuleren van het voorstel voor mijn minor stuitte ik op de term interdisciplinariteit. Net als Calvino en zijn steden was dit een volledig nieuw concept voor mij. Binnen de organisaties en bedrijven waar ik voor werk vallen wanneer het over samenwerken gaat de termen multidisciplinariteit, werken in teams, samenwerken, streven naar synergie. Kortom, de stad van de interdisciplinariteit was nieuw voor me.

Binnen de kunsten, of wanneer de kunsten met elkaar samenwerken is de term interdisciplinariteit nabij. Ditzelfde blijkt te gelden in de wetenschap en de gezondheidszorg. In de master Kunsteducatie is er een onderzoek gewijd aan interdisciplinaire samenwerking (Master kunsteducatie 2012). De definitie van interdisciplinariteit is volgens hen als volgt: “ Bij een interdisciplinaire samenwerking hebben de disciplines elkaar nodig om een probleem op te lossen. De wederzijdse beïnvloeding bepaalt de inhoud. De inzichten die hierdoor ontstaan, overstijgen de grenzen van het eigen vak. In het artistieke eindproduct zijn de disciplines in elkaar

overgevloed en moeilijk te onderscheiden. De interactie is steeds zichtbaarder in het samen reflecteren en maken.” Wederzijdse beïnvloeding waardoor onderscheid verdwijnt in het product.

Ik wil er een andere definitie naast zetten die ik las in het interdisciplinaire digitale tijdschrift *Blind*. Het tijdschrift is gekoppeld aan het Instituut voor Interdisciplinaire studies aan de Universiteit van Amsterdam. Het heeft zijn eerste nummer in 2004 gewijd aan Interdisciplinariteit. Frankenhuis (2004) geeft de volgende definitie: “het combineren van (elementen van) verschillende perspectieven, waardoor een nieuw perspectief op de wereld ontstaat-interperspectivisme.”

De eerste definitie spreekt van een product, de tweede over een perspectief. Ik merk dat ik voorkeur heb voor deze tweede definitie. De abstractie past beter bij mijn minor. De insteek van mijn minor is dat ik door het combineren van (elementen van) verschillende perspectieven binnen ArtEZ, dus zowel de musicus, de docent en etc, een nieuw perspectief krijg op mijn eigen beeldend kunstenaarschap. En naar ik hoop, dat diegenen waar ik mee werk, ook verdieping/verbreding ervaren in hun eigen vak.

Er zijn een aantal voorwaarden aan interdisciplinair werken. De eerste is die van meedoen en ervaren. Omdat je samenwerkt met een discipline die niet die jouwe is, wordt je geconfronteerd met een andere eigen taal. Dit kan veel onbegrip oproepen. De uitdaging van interdisciplinair werken is het overbruggen ervan. Door mee te doen, schort je de taal op, en ervaar je de andere discipline.

Wat is een discipline? Ofwel geen interdisciplinariteit zonder disciplines

Geen interdisciplinariteit zonder disciplines. Maar waar hebben we het over als we spreken over disciplines?

Men kan het woord drieledig opvatten lees ik op de website interdisciplinaire kunsteducatie (<http://www.idkunsteducatie.nl/definities/>). Allereerst als een domein. Binnen de kunsten is een discipline de beeldende kunst of theater of interieurarchitectuur. De tweede betekenis is “instrument of techniek”. Op de website worden de voorbeelden piano, olieverf, beeldhouwen, flamenco, klassiek ballet, mime, of acteren genoemd. Als laatste betekent discipline “vak” of “vakgebied”. Ik heb het vakgebied beeldend kunstenaar. Maar ook de cellist, de dirigent of regisseur zijn allen disciplines.

Ik realiseer me dat ik vooral de laatste definitie in mijn hoofd heb, als ik spreek over disciplines. Ik leer een vak. Het vak van beeldend kunstenaar. Richard Sennet (2008) heeft in zijn boek *de ambachtsman* onderzoek gedaan naar vakmanschap en de principes die hieraan ten grondslag liggen. De werkplaats is een belangrijke plek in het vakmanschap. Sennett definieert het als volgt: “een productieruimte waarin mensen rechtstreeks autoriteitskwesities aanpakken.” Er is een meester/leider die aangeeft wat de norm is. En die les geeft in de betreffende vaardigheid. Alles is er op gericht om de vaardigheid behorend bij het ambacht te verbeteren. Herhaling van de handeling is een voorwaarde. Het zijn feitelijke, onpersoonlijke handelingen. Het is wat mij betreft eenvoudig te vertalen naar de klaslokalen in de eerste twee jaren van de studie waarin ons de vaardigheid tekenen naar waarneming werd geleerd. Hoe groter de vaardigheid hoe beter het product. Er zijn een aantal ambachtelijke principes zoals: het materiele bewustzijn, bijvoorbeeld het papier en de verf, en de rol van het gereedschap (hoe werkt een fotocamera).

Sennett trekt zijn conclusie de kunst om fysieke dingen te maken door naar de manier waarop wij “onze omgang met anderen vorm kunnen geven”. Hij vertaalt de ervaring in het vaardig worden in je eigen vak op de menselijke relaties. Hij schrijft “Materiele hindernissen, zoals werken met weerstand of ambiguïteit, zijn leerzaam voor een begrip van antagonisme tussen mensen of voor de onzekere grenzen tussen mensen. Ik heb de constructieve, open rol benadrukt die routine en spelbeoefening spelen bij het maken van fysieke dingen. Op dezelfde manier moeten mensen met elkaar omgaan, leren anticiperen en herzien om deze relaties te verbeteren.”(p. 322/323) Mag ik dan concluderen dat wanneer men in staat is het leerproces van een vak, een ambacht, een discipline door te vertalen naar de omgang met anderen om hem heen, samenwerking beter verloopt?

Wat is mijn discipline? Beeldend kunstenaar!

Nu in bovenstaande beschreven is wat een discipline is, is de grote vraag welke discipline ik inbreng. Wat is het vak van beeldend kunstenaar? In de huidige tijd bestaat het beeldend kunstenaarschap uit een grote diversiteit aan media. Je kan beeldend kunst maken door het schilderen met olieverf, door het maken van een foto of keramisch object, door het maken van een ruimtelijke installatie met of zonder film- en geluidsfragmenten, door het doen van performances, door te etsen etc. Elk medium kent zijn eigen ambacht en is daarmee herkenbaar als een eigen discipline. Winkel (2012 p.51) zegt het eveneens. Momenteel wordt de beeldende kunst niet alleen meer bepaald door de traditionele kunst disciplines. De eerste twee jaren werden ons die basisvaardigheden aangereikt van deze traditionele technieken zoals tekenen naar waarneming, kleurenleer en –gebruik, etsen. Maar ook de nieuwere ambachten als fotografie en gebruik van digitale middelen, etc. hebben we geleerd. Bij ArtEZ, en ook binnen andere kunstopleidingen, is ondertussen een afgestemd programma ontstaan dat zich niet alleen richt op het aanleren van het typische ambacht. Wij, de studenten worden getraind in het leren van vaardigheden die hen positie geven en behouden in de huidige samenleving. ArtEZ richt haar beeldend studenten op tot vergroten van de volgende competenties: creërend vermogen, vermogen tot kritische reflectie, vermogen tot groei en vernieuwing, organiserend vermogen, communicatief vermogen, omgevingsgerichtheid en vermogen tot samenwerking.

Maken deze competenties, naast het doen van een ambacht, een beeldend kunstenaar in de huidige samenleving?

In mijn zoektocht naar de definiëring van de beeldend kunstenaar stuitte ik op een proefschrift van Van der Tas (1990) Hij heeft de beeldend kunstenaars theoretisch gepositioneerd in de tijd verdeeld in drie typologieën. Het betreft de manier waarop de kunstenaar zijn rol kreeg of nam in de toenmalige samenleving. De afhankelijke, de gedistantieerde en de professionele. Het eerste type, voornamelijk zichtbaar in de Renaissance, maar ook later en zelfs nu in bepaalde mate nog aanwezig, stelt zich in dienst van een opdrachtgever. Het gaat om een artistieke afhankelijkheid: een opdrachtgever, een mecenas, het hof, bepaalt wat voor kunst de ambachtsman maakt. Het tweede “soort” kunstenaar, voornamelijk aanwezig in de 19^e eeuw noemt Tas de gedistantieerde kunstenaar. Deze keert zich af van de samenleving en voelt zich gedwongen om op een rustigere plek de zin of het wezenlijke te vinden. Kenmerken van deze leef- en werkwijze zijn vrijheid, extreme subjectiviteit,

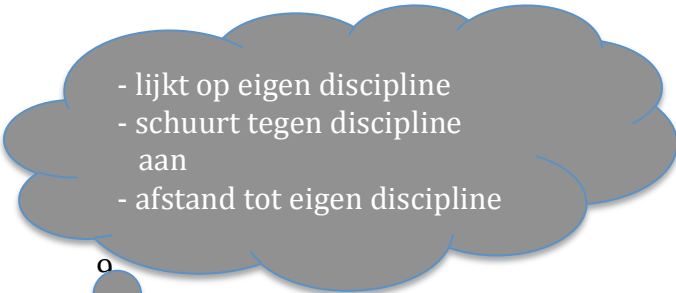
gevoeligheid, idolisering van de dood en de kunst (Van der Tas p. 66). De bohemien is hiervan de uitdrager.

Aanspraak maken op een plaats in de kunstwereld is wat het derde type, de professionele kunstenaar doet. De beeldende kunstwereld kenmerkt zich door de discours die er door de instanties en de beeldend kunstenaars zelf wordt gevoerd. Kunsthandelaren en –critici spreken en bepalen mee wat de schoonheid en smaakoordeel is van de kunstwerken. Je dient als professioneel kunstenaar, wil je een plek verwerven in die wereld, dan ook mee te doen met deze esthetische discours.

Winkel e.a. (2012) heeft een onderzoek gedaan, dat je eventueel kan zien als een specifiek vervolg onderzoek op Tas. Hij schrijft dat momenteel de opleiding tot beeldend kunstenaar zowel zeer smal als zeer breed is. De autonome beeldende kunst is het exclusieve domein van de kunstacademies. De wereld waarin beeldend kunstenaars hun geld verdienen is niet groot. Een deel van hen zal erkennen dat ze er niet van kunnen leven. Winkel e.a. (2012) maken gebruik van de indeling die Bureau en Shapiro in hun onderzoek hebben gebruikt. Ook hier drie, andere, typologieën; Polyvalente kunstenaars. Zij vervullen verschillende taken binnen de eigen kunstpraktijk. Oftewel naast dat je kunst maakt, zorg je ook voor de verkoop van je werk en de boekhouding. Een tweede categorie is de polyactieve kunstenaar. Deze kunstenaar heeft meerdere beroepen die hij noodzakelijk in diverse maatschappelijke velden uitvoert. Ik realiseer mij dat ik, ook als is mijn kunstpraktijk startend, en verdien ik voornamelijk mijn geld met het trainerschap een polyactieve kunstenaar ben. De derde categorie is de pluriactieve kunstenaar. Hij voert binnen de kunsten verschillende taken uit: dus naast het maken van ruimtelijke beelden, ook het ontwerp van een website. Deze drie beroepspraktijken maken dat een kunstenaar van zijn kunst kan leven. Winkel e.a. (2012) zet er nog een vierde praktijk naast: de hybride kunstenaar. Deze praktijk kenmerkt zich door zowel de autonome als toegepaste artistieke werkzaamheden van de kunstenaar. Dit onderscheid tussen deze autonome en toegepaste werkvorm is geheel of gedeeltelijk vervaagd. Het gaat in deze discussie over hoe beeldend kunstenaars hun geld verdienen. Opvallend bij beide onderzoeken is dat er niet gesproken wordt over het ambacht. De noemer van beeldend kunstenaar lijkt dan ook een paraplubegrip. Sacha Bronwasser (2011) die tien hedendaagse Nederlandse beeldend kunstenaars heeft geïnterviewd over hun werkwijze, beschrijft “ een kunstenaar zoekt iets nieuws,, iets on-menselijks, iets wat nog niet gemaakt is. Hij voert het uit als een moderne ambachtsman, die zich het ambacht gaandeweg moet leren.” Germaine Kruip, een van de geïnterviewden zegt dat het vak van beeldend kunstenaar eigenlijk niet te leren is. “Het is grotendeels organisatie: je moet je tijd en geld leren beheren, jezelf aan het werk zetten, je productie laten vloeien, je studio gebruiken. Je creëert je eigen wereld en moet die draaiende houden. Maar voor iedere kunstenaar is die wereld uniek.” Deze opmerking van Kruip lijkt naadloos aan te sluiten bij de competenties waar ArtEZ mij in opleidt. Als ik Kruip volg, dan zijn het blijkbaar de voorwaarden om het beeldend kunstenaarschap te doen groeien en gedijen.

Welke leerinterventies zijn er?

In deze paragraaf wil ik inzoomen op soorten

-
- lijkt op eigen discipline
 - schuurt tegen discipline aan
 - afstand tot eigen discipline

leerinterventies die er zijn. Immers in het onderwijsmodel dat ik uitvoer tijdens mijn minor zal ik verschillende leerinterventies doen. Hiervoor gebruik ik het model van M. Ruijters, die in haar boek *Liefde voor leren* (2006) focust op de diversiteit van leren en ontwikkelen in en van organisaties. Aangezien ik als trainer werk in het opleidings- en leerlandschap van bedrijven ben ik dus ook op ander vlak bezig met “onderwijs”. Het was dan ook heel bijzonder om mijn eigen “vak” te schrijven voor de examencommissie. Ik was mij terdege bewust dat beide disciplines daar heel dicht bij elkaar kwamen; mijn affiniteit met opleiden en mijn betrokkenheid met de beeldende kunst.

Misschien mag ik de theorie van Ruijters niet zomaar op hogeschoolonderwijs projecteren. Immers, haar referentiekader is het leren binnen organisaties. Ik meen echter dat de wijze waarop ik mijn minor heb ingericht juist heel goed aansluit bij haar model of zogenaamde leerlandschap. Ik focus binnen dit landschap voornamelijk op de leervoorkeuren, of de verschillende leervormen. Dit is mijn kapstok om de door mij gekozen leerinterventies te kunnen rubriceren. Er zijn er vijf: de kunst afkijken, participeren, kennis verwerven, oefenen en ontdekken. Ik beschrijf ze hieronder kort.

De kunst afkijken

Wanneer je leert door de kunst af te kijken betekent dit veelal dat je naast iemand staat die je “het kunstje” laat zien. Mensen die voorkeur hebben voor deze stijl horen graag de best practices. Dus wat werkt en wat niet om succes te hebben.

Observeren en luisteren in de echte wereld en daarna zelf doen.

Wanneer werkt de kunst afkijken bij interdisciplinair werken. Volgens mij wanneer de ruimte er is om je te verdiepen in de vaardigheid van de ander. En deze niet zo ingewikkeld is en op afstand staat van eigen vak. Bijvoorbeeld door bij het vak vorm en reflectie heel goed te kijken en in te voelen en te bevragen wat de studentes deden, was ik in staat om te reageren met een bewegingsreflectie op hun performance. Ik deed na wat zij deden.

Participeren

Participeren is sociaal leren. Leren met en van elkaar. “kennis is niet iets objectiefs; iedereen heeft zijn eigen betekenis, maar door erover te praten kom je tot een gezamenlijke betekenis”. (p 209). De reacties van anderen brengen de persoon tot nieuwe ideeën. Deze stijl vraagt vertrouwen. Het samenwerken in deze stijl is meer dan taken verdelen (p210).

Ik kan me voorstellen dat je snel de neiging hebt om de leervoorkeur participeren aan interdisciplinair werken te koppelen. Immers, het betreft het deelnemen aan een samenwerkingsverband. Lastig daarbij is de vraag om vertrouwen. Dit betekent dat het moed en durf verlangt van de deelnemers om zich over te geven aan elkaar en elkaars discipline. De rol van begeleider is hier dan ook cruciaal.

Kennis verwerven

Het leren is gericht op een concreet eindresultaat, waarbij duidelijke tussenstappen worden gemaakt. Kennis verkrijgen en aanleren van vaardigheden is daarbij de hoofdmoot. Deze groep probeert fouten te voorkomen. Verschillende vormen zijn het lezen literatuur, het bijwonen van lezingen en het doen van onderzoeksopdrachten. De begeleider is de expert.

Wanneer er interdisciplinair gewerkt wordt, kan kennis voorafgaand aan een bijeenkomst worden uitgedeeld. Maar ook het gezamenlijk kennis verwerven over een bepaald onderwerp kan goed met diverse disciplines.

De literatuur over de *critical response process*, de intervisiemethodiek uit de dans, is een duidelijk voorbeeld van kennis verwerven. Ook in het vak muziek en andere kunstvormen was uitleggen een van de leerinterventies.

Oefenen

Oefenen gebeurt het beste in een veilige, niet complexe, maar wel realistische leeromgeving. Leren van fouten, behoefte aan herhaling, ruimte nodig voor reflectie en feedback.

De kunstacademie beschouw ik als een ruimte tot oefening. Wij oefenen in verkrijgen van technieken voor het maken van beeldende kunst. Onze lessen in atelier of werkplaatsen zijn onze realistische leeromgevingen.

Wanneer ik interdisciplinair werken voor ogen houd, dan kan ik me voorstellen dat het interdisciplinair werken *an sich* oefening vraagt. Het samen werken met andere vakken, elkaar beïnvloeden, maar niet je eigen vak weggeven is een kunst. Toevallig werd het afgelopen week nog een keer genoemd door het hoofd van onze afdeling Fine Art. “we willen niet de decors bouwen bij een toneelstuk van de theaterafdeling”. Het is een oefening in recht doen aan elke discipline.

Ontdekken

Leren is een continue proces. Deze stijl van leren vraagt vrijheid. Men wil eigen interessante weg zoeken. Het gaat om datgene wat voor jezelf van belang is. Er is een drang naar creativiteit en zelf uitvinden. Fouten horen erbij.

Eigenlijk kan ik wel zeggen dat het doen van mij voor deze minor in het geheel past in deze leervoorkeursstijl. Kan ik dan stellen dat interdisciplinair werken bij uitstek een ontdekkende leervorm is?

Ik denk van niet. Ik meen dat de diversiteit aan interdisciplinaire samenwerkingsverbanden dezelfde diversiteit heeft aan leervoorkeuren, afhankelijk van het doel van de samenwerking.

Er bestaan geen goede of slechte leerinterventies stelt Ruijters. Het is van belang om te weten en zien welke leerinterventies er allemaal zijn en diegene te kiezen die het doel dient

Hoe ben ik te werk gegaan?

“Misschien kijkt deze tuin met zijn terrassen slechts uit op het meer van onze geest....” (Calvino. p122)

Organisatie en planning

Om inhoud en vorm te geven aan de vijf maanden van mijn minor hebben we de keuze gemaakt dat ik alles zelf organiseer. Dus zelf de docenten benaderen, plannen van activiteiten en meelopen in verschillende lessen en uitvoeren van interventies. Daarbij had ik de luxe dat ik van het netwerk van Moves Between gebruik mocht maken. Bart van Rosmalen heeft binnen ArtEZ een zogenaamde kerngroep Moves Between (een interdisciplinair netwerk) waarin docenten die affiniteit hebben met interdisciplinair werken aangesloten zijn. Voor dit netwerk worden de docenten gevraagd hun werkplek en werkwijze te onthullen voor hun ArtEZ collega's. “Een verkenning wat er binnen ArtEZ in huis is aan visies en manieren van werken, zodat deze beter met elkaar gedeeld kunnen worden. Zij zoeken allen naar een manier van interdisciplinair werken en voeren die ook uit en scherpen het aan. Ik kreeg de namen van *Ronald de Ceuster*, docent Theater bij Docentenopleiding Theater, *Eric de Leeuw* interieurarchitect, *Tineke Steenbreek*, klavecimbel docent. *Pieter van Evert*, docent beeldend Arnhem. *Falk Hübner*, componist en theoriëdocent. *Jaap Orth*, muziektherapeut. *Rixt van der Tol*, moulage, *.Frans Vermeerssen*, improvisatie.

In eerste instantie was mijn neiging om zoveel mogelijk activiteiten te plannen voorafgaand aan september 2012. Maar al snel bleek dat dit niet mogelijk was. De respons van de docenten was niet zo snel. Of men had, praktisch gezien nog geen zicht op het rooster dat zij vanaf september zouden hebben.

Ik had de voorkeur om de docenten van te voren te spreken. Het doel van dit gesprek voor mij was dat ik reeds kennismaakte. Dus na email of kort telefonisch contact heb ik een afspraak kunnen maken met Eric de Leeuw, Jaap Orth, Falk Hübner en Ronald de Ceuster.

Deze afspraken waren inspirerend en boeiend, aangezien in het gesprek duidelijk werd welke moeite elke docent deed om de juiste keuze met en voor mij te maken. Bij welk vak sloot mijn experiment/vraag het beste aan. Kortom, waar zou ik interdisciplinair werken het beste ervaren.

Het gesprek met Jaap Orth viel daarbij in positieve zin uit de toon. Hij nodigde me uit bij de Geldersche Roos, een psychiatrische instelling waar hij zijn vak als muziektherapeut uitvoert. Hij heeft me ter plekke uitleg geven en laten horen wat hij doet met patiënten met oorlogstrauma's. De muzikale zoektocht en afstemming naar het gemoed van de patiënt, om die vervolgens op zijn eigen geformuleerde gemoedsmuziek zijn verhaal te laten vertellen in zijn eigen taal. Het levert prachtige composities op. Ik was ontroerd dat hij mij dit allemaal wilde laten zien en horen.

Via Carel Lanters werd ik verwezen naar de coördinator van Muziektheater. Zij had een student naar Carel doorverwezen. Zij had eigenlijk eenzelfde wens als ik: samenwerken met een andere faculteit. Ik heb n.a.v. daarvan zowel met de studente als met de coördinator van Muziektheater Mariël Verster gesproken. Daarbij bood zij mij aan dat ik ook mee mocht doen met muziektheater vakken.

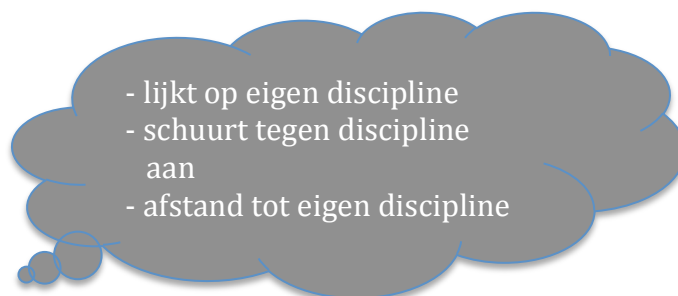
Bij mode kreeg ik geen toestemming om mee te doen. En Frans Vermeerssen had een sabbatical periode. Hij bood aan met zijn vervangers in overleg te gaan. Ik heb toen de keuze gemaakt eerst de anderen te benaderen.

Planning

Voor de Minor staat in het eerste semester 20 uur per week gepland. Dit betekent dat ik 300 uur te besteden heb voor het totaal aan activiteiten. Hieronder vallen:

- het organiseren van het meedoen aan de lessen; (telefonisch)gesprek/email van te voren met docent
- het verzinnen van eventuele leerinterventies
- verslag doen van de activiteiten in logboek/weblog
- meedoen met andere activiteiten binnen ArtEZ, waarbij ik door Bart werd uitgenodigd
- gesprekken met Bart van Rosmalen/Carel Lanthers
- lezen (zie literatuurlijst)
- zoeken naar en benaderen van beeldend kunstenaars die met hun werkwijze passen bij mijn minor
- interviewen beeldend kunstenaars en uitwerken interviews
- schrijven eind verslag minor en
- schrijven essay m.b.t. interviews

Wat is mijn ervaring in het Terra Incognita?

Interieur architectuur Technisch Ontwerp 3^e jaars vak

De eerste lessen die ik volgde in september 2012 waren bij Technisch Ontwerp, een derdejaars vak bij de studie (interieur)architectuur Zwolle. De

studenten kregen twee opdrachten. Allereerst was dat het ontwerp van een deur. Daarnaast moesten zij verwoorden wat hun visie op hun eigen architect-zijn is. Ik heb vooral bij dit laatste onderdeel aangesloten. In een kleine ruimte, met prikbordwanden, heeft iedereen op A4tjes zijn visie en quotes opgeprikt.

Er ontstaan 15 gesprekken waarin mensen gedwongen worden om heel dicht bij zichzelf te komen en vandaaruit te vertellen wat hun visie op bouwen/ontwerpen is.

Het is heel bijzonder dat ik daarbij aanwezig mag zijn.

Soms verval ik in de rol als trainer, omdat ik snap wat Eric vraagt.

Soms zie ik het als beeldend kunstenaar. Het verschil tussen ontwerpen en autonome kunst. De rol van functionaliteit en gebruiker en het autonome werk (uit logboek)

In de tweede les krijg ik de mogelijkheid om mijn discipline in te brengen. Ik kies voor het tekenen, terwijl ze hun visie in hun achterhoofd hebben. Wat me opviel is dat iedereen aan de slag gaat. Er wordt gevolgd. Ik bied de volgende drietraps oefening aan:

Vorbereide instructie: (uit logboek)

We gaan in totaal drie tekeningen maken

- *op 1 vel komen twee tekeningen*
- *Je werkt vanuit je schouder (en niet vanuit je pols)*

Vorige week ben je aan de slag geweest in de les met je persoonlijke visie als architect. Deze week kreeg je de opdracht daar meer over na te denken en dit verder uit te werken in een central thema/word. "Dompel je in dat woord."

Pak een krijtje en laat je hand leiden, terwijl je je visie over jouw manier van architect zijn in je achterhoofd laat meedeinen/zoemen.

Je krijgt voor de eerste tekening 1 minuut.

2) tweede tekening: je gebruikt alleen de zijkant van een krijtje

Eventueel vertellen lijn, vlak, punt

Weer zoemt je visie door je hoofd

Weer 1 minuut.

3) Of nieuw blad:

teken het vervolg, dat betekent teken wat er nu in je opkomt nav twee vorige tekeningen. Je mag kleur invoegen.

Kijk ondertussen naar wat je maakt, neem af en toe afstand.

Voor deze tekening krijg je 5 minuten.

Na deze drie tekeningen bespreken we de laatste tekening na.

Ze begrijpen de opdracht goed. Het gaat over intuïtief tekenen. Het nabespreken (wat ik eigenlijk niet echt bedacht had, maar door Eric aangestuurd) verloopt door anderen woorden te geven aan de tekening van de ander. De tekenaars krijgen dus tekst bij hun tekening over hun eigen visie op hun vak als architect.

Wat viel op?

Deze eerste ervaringen in mijn minor zijn indrukwekkend op twee gebieden.

Allereerst in het doen van de toenadering van mij om interdisciplinair contact te hebben Ik realiseer en voel hoe veel moed er voor nodig is om in te stappen in een groep andere vakgenoten die elkaar al kennen. Ik sta er met mijn eigen discipline alleen voor. Door er te zijn, mezelf uit te spreken en te doen, deed ik een uitspraak over mijn eigen discipline. Mijn fundament van de beeldend kunstenaar is echter niet heel sterk. Immers, voor mijn gevoel begin ik pas net met het ontwikkelen van dit vak. Door uitspraken te doen over het werk dat zij maken n.a.v. mijn aangeboden oefening word ik ook zichtbaarder als beeldend kunstenaar. Of de wijze waarop ik kijk. Ik merk dat ik dan vooral mijn intuïtie laat spreken. Ik geef woorden aan wat ik zie. Ik kreeg van Erik de opdracht om het wel te bespreken, omdat ik daarmee ook iets van mezelf als beeldend kunstenaar laat zien. Ik vertelde iets over wat de tekening mij deed. Daarbij worstel ik over de taal van de trainer en de vragen die ik vanuit deze rol stel. En de taal van de kunstenaar en de vragen die ik vanuit deze rol stel. Eigenlijk vind ik dat ik teveel de trainer ben geweest, ik heb de taal van de trainer gebruikt.

Het tweede dat opviel, is dat ik me realiseer dat zij mij toelaten in hun discipline. Dat ik een kijkje in hun keuken mag nemen. Omdat het in deze lessen gaat over hun eigen visie, wordt het heel persoonlijk. Ik waardeer dat ik daar bij mag zijn.

Muziektherapie: Practicum Muziektherapie: 1e jaars vak.

De studenten zijn net begonnen met hun studie. Dit is voor hen de tweede les. Het zijn lessen waarin de creativiteit wordt aangeboord voor het verzinnen van verschillende oefeningen voor een diversiteit aan patiënten en cliënten. Deze oefeningen voeren we vervolgens zelf uit.

Dit practicum zijn echt oefenlessen. Ik doe mee alsof ik muziektherapeut word. Elke les begint met een opwarmingoefening door een groepje voorbereid, daarna gaat Jaap verder met zijn les. Eigenlijk is er een groot verschil met mijn eigen discipline als beeldend kunstenaar. Maar het is qua vorm makkelijk aansluiten bijvoorbeeld bij een les over auditieve receptie: het luisteren naar muziek en daarop associëren. Ik heb dan sterk de neiging te tekenen, wat ik ook doe. Terwijl zij vertellen over ervaringen en emotie n.a.v. muziek. Hier wordt de diversiteit aan effect van het werken met muziek zichtbaar. Zij schrijven, ik tekenen.

In de laatste les die ik met ze heb, doe ik de opwarmingoefening. Ik heb fotocamera's meegenomen. Na een korte inleiding over de opbouw van een beeld en beeldelementen, heb ik ook nu weer een drietrapsopdracht. Ik vraag ze om in tweetallen foto's te maken: 1) een foto opgebouwd uit lijnen, waar de ander (voor een deel) zichtbaar op moet zijn. 2) De tweede foto is opgebouwd uit vlakken, ook daar is een deel zichtbaar van de ander. 3) De laatste foto is de verbeelding van een woord. Dit woord is gelinkt aan "muziektherapie". De fotografen dienen bewust te kiezen voor compositie met lijn en vlak.

Reflectie

Ik merk dat ik het lastig vind om bij deze groep in te stappen. Ik wil hun groepsproces niet verstoren, aangezien het groepsproces belangrijk is bij dit vak. Nadat ik dit bespreekbaar heb gemaakt, verneem ik dat ze geen last van me hebben.

Ook nu merk ik dat ik de onderwerpen heel interessant vind. Ook ik krijg de mogelijkheid om een opwarmingoefening te doen met de groep. Achteraf ben ik ontevreden over mijn aanbod. Krijgen de studenten voldoende mee van mijn eigen discipline? Of wordt de beeldende kunst meer een middel voor een oefening, i.p.v. een ervaring van een discipline? Natuurlijk kan dat ook naast elkaar. Ik weet dat ik nu niet, zoals wel bij technisch ontwerp, het jasje van de trainer heb aangedaan. Maar het lijkt mij nog aan taal en vaardigheid te ontbreken.

Ik vind de aangeboden oefening losstaan van mijn eigen ervaring.

Conservatorium: Muziek en andere kunstvormen: 3^e en 4^e jaars vak

"In het conservatorium in Arnhem, ergens in een gang zitten twee mensen te wachten voor de deur van het lokaal van Falk. Grappig hoe anders de mores rondom lokalen. Blijkbaar loop je niet zomaar binnen als het tijd is.

Falk opent de deur en heet ons welkom" (verslag 30/9/2012)

Met Falk heb ik afgesproken dat ik de jaarcyclus van dit vak volg. Het is een vak dat aansluit bij mijn vraag van interdisciplinair werken. Er zitten namelijk vier studenten compositie, een student klassiek piano, een student cello, vier studenten

muziektheater en ik in deze lessen. In eerste instantie krijgen we elke les een muziekstuk te zien en horen en discussiëren over de rol van de muzikant, de impact van de muziek. Later bespreken we onze ervaringen in samenwerken; de voor- en nadelen. En delen we onze disciplines met elkaar. We ontwikkelen naar mijn idee een eigen wijze van interdisciplinair werken. Mogelijk dat er later in het jaar ook een performance of zoiets uitkomt die we met zijn allen gemaakt hebben.

Een van de lessen bied ik een oefening: 1) een vorm en daarna lijnen tekenen op een blad 2) daarna een deel omvouwen 3) tekening doorgeven aan een ander en die hem af laten maken.

Wat leer ik er van?

Het is voor mij een verademing om een les te praten en met elkaar te leren. Dus, er hoeft in eerste instantie niets gemaakt. Ik beschouw het als een verdiepende ontmoeting met andere vakken binnen school. Tijdens die gesprekken, die altijd maar een uurtje duren, realiseer ik me dat een componist daadwerkelijk anders kijkt en luistert naar een stuk, dan ik. Ik zie andere dingen dan zij, vraag me daadwerkelijk af waarom bij sommige beelden geluid toegevoegd moet worden. En weet dan tevens dat ik daarmee de functie van de componist weghaal. Het is een onderzoek naar het effect van disciplines op publiek. Ook merkt ik dat de *performance*kunsten een daadwerkelijk andere insteek hebben dan fine art. Wij hebben (veelal) geen luisterend publiek terplekke, die applaus geeft op het eind. Onze kunst is niet zo vluchtig als bij de *performance*kunsten.

Ook nu krijg ik tijdens een van de lessen de mogelijkheid om anderen mijn discipline te laten ervaren. Ik loop er tegen aan dat, zoals ook beschreven over de beeldende kunst, kan kiezen uit zoveel media. Alsof ik voor een kast sta, en kies voor klei, verf, fotocamera. Maar waar baseer ik dat besluit op?

Cruciaal was het inzicht dat ik hierbij mijn intuïtie heb in te zetten. Niet voor de kast gaan staan, maar naar aanleiding van al mijn ervaringen tijdens dit vak, kiezen wat past. Toen wist ik dat ik moest tekenen, scheuren en vouwen van het papier.

Waarom ik dit wilde doen, kan ik niet goed uitleggen. Mijn idee is dat ik in dit vak geraakt wordt door alle verschillende visies, je bevraagt elkaar en krijgt op die manier een nieuw perspectief. Een tekening maken, daarna delen omvouwen, daarna delen er af- en uitscheuren. Iemand anders maakt jou tekening af. Een nieuw perspectief.

Docent Theater Zwolle: Vorm en Reflectie 3^e jaars vak

Het is een vak dat in het kader van een derdejaars project wordt aangeboden. Het betreft een onderzoek naar wat vorm doet, daarop reflecteren, los van de betekenis. Ik vind het een indrukwekkend en uitdagend vak, vooral omdat ik midden in de lessenserie binnenva. De studenten zijn al een tijdje bezig en hebben tot dan toe een eigen performance ontwikkeld. Er staat al werk op de planken. En ik doe mee. In eerste instantie als toeschouwer. De vorm, bijvoorbeeld het voortdurend je haren in een staartje doen, en de frustratie die daarbij ontstaat raken me. Vanaf de zijkant krijgt ze opdrachten van de docent: bijvoorbeeld vertellen wat ze ontdekt.

Ze vertelt haar cirkelredeneringen, haar belemmerende overtuigingen over uiterlijk, over er goed uitzien. Het werk krijgt voor mij betekenis, onontkoombaar.

Ik krijg de opdracht om fysiek te reflecteren op dat wat ik gezien heb. Geef met een beweging weer wat je reflectie is. Daarbij word ik uitgenodigd om een persoonlijke

anekdote te vertellen. Terwijl ik opsta om naar de vloer te gaan, realiseer ik me dat angst en denken nu niet helpen. Intuïtie, volgen, aanvoelen en vertrouwen. Even later sta ik daar met mijn neus omhoog. Kleine tikjes gevend onder mijn kin. En vertel ik het verhaal over mijn mislukte zelfgemaakte galajurk.

Reflectie

De studenten leren om impuls en intuïtie naast elkaar te gebruiken. Ik realiseer me dat ik dit een vaardigheid is die ook geldt voor de beeldende kunst. Dus het interne (snelle) gesprek tussen de impuls die de richting of het vervolg van je handelen aangeeft of dat nu een stap op een theatervloer is of een gele strek op een doek. En de intuïtie die afweegt of het goed is. Kortom, geen denken.

Hier ervaar ik ook hoeveel moed je nodig hebt om mee te doen op een onbekend terrein. Een terrein wat alleen maar werkt op basis van kwetsbaar durven tonen, en dicht bij jezelf blijven.

Het is voor mij een inspirerend vak. Ik leer iets over thema's die ook in mijn eigen werk aan de orde zijn.

Docent Theater Zwolle: Theater maken 1^e jaars vak

Ook dit is een vak met Ronald de Ceuster. Hij gaf van te voren aan dat het voor hem zoeken is, wat hij gaat doen met de studenten. Eigenlijk lijkt de les op de lessen die ik heb meegedaan met de 3^e jaars. Grote verschil is de doelgroep. De 1^e jaars zijn ongeveer met 12 personen, en de focus in deze klas is kort.

In deze les ben ik vooral toeschouwer geweest. Wat er tevens ontstaat is dat ik een klankbord word van de docent. Hij houdt wat zaken tegen het licht, die ik bevrage.

DBKV Arnhem, 3^e jaars: tekenen/schilderen

Bij Pieter van Evert volgde ik een les tekenen/schilderen bij derdejaars DBKV. Wat het bijzondere aan deze les was dat ik door de studenten "gedoogd" werd. Misschien druk ik het wat sterk uit, maar zij zagen zich in de ochtend geconfronteerd met een extra student. De vraag van een van hen, wat ik er kwam doen, klonk wat vijandig, maar snapte ik volkomen.

De les vond ik zelf een verademing. Aangezien het een "oude vertrouwde teken/schilderles was". Pieter gaf een aantal opdrachten achter elkaar, die je in hetzelfde werk moest maken.

Reflectie:

Bij de uitvoer van deze minor heb ik steeds contact met de docent. Ik vraag toestemming te komen. We stemmen kort af. De studenten worden mogelijk ingelicht. Dat was niet het geval bij deze les. Dit roept de vraag op: wie heeft er toestemming te geven in het samenwerken met elkaar?

Aangezien er vragen kwamen over mijn deelname aan de les, realiseerde ik mij dat afstemming met de studenten door mij had moeten gebeuren. Niet de docent (de leider van de klas) maar de groep zelf had hun mening moeten geven.

Conservatorium Zwolle: Barok Klavecimbel

Tineke Steenbrink heeft mij uitgenodigd een dag mee te lopen met haar lessen. Bij haar zie ik een aantal individuele lessen van muziekstudenten. Helaas waren het er maar twee, aangezien een van de studenten niet verscheen.

Dit vak, is net als bij Technisch Ontwerp een vak waar ik grote afstand tot heb. Ondanks mijn klassieke muziekopvoeding in mijn kindertijd, heb ik weinig affiniteit met klavecimbel. Ik moet dan ook erg wennen op een zolderkamer in het Zwolse conservatorium

Wat leer ik?

Naar aanleiding van deze dag zoek ik naar het geleerde. Natuurlijk ben ik verrijkt door zo dichtbij op het voor mij onbekende proces van student en docent te zitten. De afstand leek te groot, en er was geen ruimte om een disciplinaire interventie te doen. Mogelijk dat wanneer ik vaker langs was gekomen, daar wel mogelijkheid toe was.

Tot mijn grote verrassing stuurde Tineke mij een paar dagen later een email. Zij vertelde mij wat een geschenk mijn aanwezigheid was geweest. Daardoor was zij zich meer bewust van haar manier van lesgeven. En daardoor scherper geweest. Net als bij docent Theater in Zwolle doet aanwezigheid van “ een onbekende” in de les dus iets. In ieder geval lijkt ik de ander uit te nodigen zijn verhaal te doen, zijn vragen te stellen, bevraagd te worden. Met wat schroom erken ik dat ik het creëren van deze openheid benoem als mijn vaardigheid.

UP#0- bijeenkomst te Arnhem

Binnen ArtEZ bestaat de kenniskring Dans, die onderzoek doet naar dans, performativiteit en de publieke ruimte. Meer specifiek is zij op zoek naar de overbrugging van de kloof tussen hiphop en hedendaagse dans. De bijeenkomst is georganiseerd door deze kring. Zij willen hun kennis meteen omzetten doen. Daarom gaan drie performances met hiphop en cello. geven: een in de hal van het Rietveldgebouw, een voor de Hema in de binnenstad en een in een restaurant. Het publiek wordt onderdeel van de performance. Daarna is er een gesprek over de ervaring. Doel is gezamenlijk leren over de kloof en hoe je die kan overbruggen. Ik ben in een voor mij totaal onbekende wereld gestapt: dans, performance kunsten, hiphop en de dansacademie. Ik ontmoet dan ook allerlei nieuwe gezichten, de meesten werkzaam bij ArtEZ, een enkele student.

Het is een wonderlijke bijeenkomst. We zien drie performances en krijgen bij de laatste een rol om de restaurantbezoeker er bij te betrekken. Na elke performance de vraag: wat blijft er bij je hangen? Wat herinner je je nog? Wat doet het? Etc. Korte gesprekken, daarna door naar de volgende locatie.

Terwijl in het laatste restaurant iedereen aan tafel zit, en reflecteert en discussieert over wat er vanmiddag gebeurd is, ervaar ik enorme afstand. Niet alleen in het onderwerp, maar vooral door de taal en de wijze waarop gesproken wordt. Ik ervaar het als hooghartig en dedain. Wat is de overbrugging als je je taal niet afstemt? Misschien een filosofische of semantische discussie, maar ik zie opeens een groep voor me die meer contact wil met de wereld. En ondertussen in de hemel, of iets sterker gezegd op de troon vertoefd.

Mogelijk dat deze interpretatie ook ontstond toen ik mij voorstelde aan een van de andere toeschouwers en uitlegde wat ik deed. Een vrije interdisciplinaire minor. Het antwoord dat ik daar op kreeg was helder en hard: daar hebben wij dus de interfaculteit voor. Tot dan toe had nog nooit iemand bij ArtEZ mij vertelt dat die bestond. (Ik heb gecheckt bij Carel of hij die kende, maar ook hij had daar nog nooit van gehoord).

Reeds eerder beschreef ik dat de uitdaging van interdisciplinair werken is de taal op te schorten. Mee te doen en te ervaren. Mijn conclusie van deze bijeenkomst is dat ik het een mooie vorm vind, waarschijnlijk een goed onderzoek, maar ook dat de afstand te ver om goed aan te haken en mee te doen. Er blijkt dus een “vierde” categorie: te veel afstand waardoor verbinding niet meer mogelijk is of lastig is.

Moves Between bijeenkomst in Zwolle

Het network van Moves Between heeft regelmatig bijeenkomsten, waarin aan interdisciplinariteit wordt gedaan. Samen vormen uitproberen die interdisciplinaire samenwerking ten dienst staat. Elke keer organiseert een andere docent de bijeenkomst. Deze keer is dat Ronald de Ceuster. Zijn discipline, het theater maken, dient als middel om een vraag van Eric de Leeuw te beantwoorden. Helaas is Eric door ziekte aanwezig.

Ronald introduceert zijn werkwijze over vorm en betekenis, zoals ik reeds in de derdejaars lessen bij hem heb ervaren. We maken een beeld op de theatervloer met objecten die we vinden. Dat beeld noemen we thuis. Daarna wordt iedereen uitgenodigd er een beweging in te maken.

Het gezelschap is divers: docenten, een hoofd, vier studenten waaronder ik.

Wat leer ik?

Het is bijzonder om te ervaren dat een totaal andere groep een totaal andere beweging laat zien tijdens een zelfde soort oefening. Zo intiem als het was met de groep studentes, zo verrassend verloopt het nu. Het wordt mij duidelijk dat de mensen die in de podiumkunsten werken, makkelijker positie kiezen in de speelveld/op de vloer dan ik. Er word snel gereageerd. Ondanks dat ontstaan er net als in de lessen af en toe prachtige beelden.

Op een gegeven moment ontstaat het gesprek over hoe dit bij studenten beoordeeld kan worden. Ik realiseer me dat binnen het onderwijs beoordeling een uiteindelijk doel is. Ontwikkeling dient meetbaar worden gemaakt. Als eerste lijkt dit natuurlijk op datgene wat ook in de trainingswereld plaatsvindt. Aan de andere kant verbaast het me dat een belangrijke vaardigheid als inzet van impuls/intuïtie, die ook nu getraind wordt, niet kan worden omgezet in een competentie. Ik geloof dat bijna niet.

Critical Response Process

Bart laat mij kennismaken met de Critical Response Process van Liz Lerman (2003). Een intervisievorm, afkomstig uit de dans. Een vierstappenmodel waarin op gestructureerde wijze een performance of kunstwerk besproken wordt. De stappen zijn: de kunstenaar laat zijn kunstwerk zien of horen. Daarna geven de toeschouwers/ -hoorders hun eerste reactie. De basisvraag is wat raakt, wat doet herinneren of in gedacht blijft? Als tweede stap in het proces stelt de kunstenaar vragen aan zijn publiek, naar aanleiding van hun reacties. Daarna mag het publiek neutraal doorvragen. De laatste stap biedt de mogelijkheid om als publiek advies te geven. De voorwaarde daarvoor is dat de kunstenaar daar toestemming voor moet geven. Hij krijgt alleen advies over thema's die hij wilt.

Ik heb deze methode toegepast met een aantal klasgenoten. Aangezien het een klein groepje was, hebben we ook gezamenlijk de facilitator rol op ons genomen. We hebben elkaar onderweg bijgestuurd op neutraal vragen stellen.

Reflectie:

Deze wijze van gesprek hebben over eigen kunstwerken geeft ruimte om te halen wat je als kunstenaar wilt halen. Jij stuurt voor een groot deel het proces. Daarnaast biedt deze manier het publiek de mogelijkheid om niet alleen in de kritische houding te blijven zitten, Daar zijn we in onze lessen vrij werk toch vooral in opgeleid. Door neutraal door te vragen op het kunstwerk wat we zien, krijgt de kunstenaar iets anders dan alleen confronterend commentaar.

Ontdekkingen tijdens het proces:

Het tonen van ons vrije werk aan elkaar doen we al vanaf het eerste jaar. We kennen dus ook elkaars historie van werken. Dat betekent dat wanneer je het werk ziet, je snel in de “vrij werk bespreking” modus terecht komt. Het leukste is, als we opnieuw en vrij kijken naar elkaars werk. Proberen zonder historie en in het moment het werk te zien. Dat is het grote verschil met performance kunsten. Die kunst is van het moment. Een ruimtelijk werk of tekening blijft zichtbaar terwijl je deze methodiek toepast. Hoe vrijer en meer in het nu we naar de werken kijken, hoe beter we de eerste vraag kunnen beantwoorden: wat ons raakt?

Het bevragen door de kunstenaar van het publiek ervaart iedereen als een verademing. We merken dat we ook graag dingen willen weten, die niet in de eerste reactie zijn gegeven. Het is niet alleen maar een doorvragen op wat gezegd is. Het is ook het bevredigen van eigen nieuwsgierigheid en het antwoord zoeken op eigen vragen waar je bij het maken van je werk mee worstelt.

Een van ons stelde de vraag: Wat mis je in mijn werk? We kwamen er achter dat we op deze manier eigenlijk een advies ronde aan het doen waren. We mochten immers vertellen wat we misten: bijvoorbeeld contrast. Door achter een heel fragiel tonend werk een donkere achtergrond te plaatsen, werd het contrast vergroot. Bij de adviesronde bleef toen weinig over.

Het bevragen door het publiek vraagt inderdaad een oefening in open neutrale vragen stellen. We hebben dat luchtig met elkaar ontdekt. Niet te streng op “foute” vragen gezeten. Op deze manier gingen we elkaar als publiek, maar ook zelf corrigeren.

Bij de adviesronde merk je dat we nog heel graag overal ja op zeggen. We hebben in het derde jaar weinig besprekingen meer met elkaar. Eigenlijk alleen nog met docenten. Het is een verademing om weer elkaar te zien en het proces en werk waar iedereen mee bezig is. Het is dan ook een welkom cadeau om advies te krijgen van een ander.

Reflectie per onderdeel van het ontwerp

De Steden en de hemel 5

“Van het karakter van de bewoners van Andria zijn twee deugden het waard genoemd te worden: hun zelfverzekerdheid en hun voorzichtigheid. Ervan overtuigd dat iedere vernieuwing in de stad de constellatie van de hemel beïnvloedt, berekenen ze voor elke beslissing eerst de risico’s en de voordelen voor henzelf, voor het geheel van de stad en de wereld.” (Calvino)

Ontwikkelvraag van de student

In het voorstel dat ik heb gedaan aan de examencommissie heb ik drie resultaten genoemd;

Ontwikkelvraag van student

- Opzet van een interdisciplinaire minor, door deze minor in mijn derde studiejaar al doende te ontwikkelen. Waarbij ik eveneens onderzoek hoe het resultaat van deze minor ook op lange termijn effect heeft.
- Artikel over ervaringen van kunstenaars over interdisciplinariteit
- Een eigen experiment op het snijvlak van kunst en bedrijfsleven.

In dit verslag richt ik mij op het eerste resultaat. Deze vraag confronteerde mij met de volgende subvragen: wat is mijn discipline? En wat is interdisciplinariteit? Wanneer je als student een vraag hebt die je interdisciplinair wilt uitzoeken, dan kan denk ik elke vraag. De mogelijke beperkingen ontstaan alleen als de student niet of te weinig in staat is om open te staan voor andere wijzen van kijken en benaderen. Het vraagt veel buiten de eigen kaders te denken en doen. ArtEZ is een goede plek om dat uit te proberen. Immers, zij heeft een breed aanbod aan faculteiten, studies en daarmee vakken en docenten.

Om mijn eigen ontwikkeling bij te houden, heb ik naast het schrijven van een verslag van alle onderdelen, inclusief persoonlijke ervaringen en gedachtes een paar keer een blog bijgehouden op de website connectingconversations.

Terra incognita

Het interdisciplinaire speelveld was mij tot de start van deze minor volslagen onbekend. Wanneer andere studenten in dit veld stappen, realiseer ik mij dat er een groot verschil is tussen de performance kunsten en de beeldende kunst. Het lijkt er op dat binnen muziek/dans of theater het juist gaat om interdisciplinariteit. Het podium of de speelvloer is bij hen immers gelijk. Waarbij ik wel denk (mede door de lessen van Falk) dat het een kunst is om

interdisciplinair te werken en niet multidisciplinair.

Binnen de beeldende kunst is samenwerking geen gemeengoed. Er zijn natuurlijk wel gebieden als community art, waar samenwerken onderdeel is, of een

opdrachtgever met een vraag gesteld aan een beeldend kunstenaar. Maar toch.

Voor de docentenopleidingen bij ArtEZ blijkt interdisciplinariteit gefaciliteerd te zijn in de zogenaamde interfaculteit. Ik was zeer verrast toen iemand mij vertelde dat dit bestaat. Er bestaat dus een netwerk, waarin samenwerking gezocht wordt bij een deel van de Hogeschool. Helaas blijkt deze niet zichtbaar of kenbaar bij de rest van de school.

Ik heb de afgelopen maanden mijn eigen speelveld gezocht. Het docentennetwerk dat ik van Bart mocht gebruiken heeft mij geholpen om toegang te krijgen tot docenten die openstaan voor het experiment. Ik realiseer mij dat de toegankelijkheid daarmee afhankelijk is van de docenten.

Ik sta niet alleen met deze ervaring. Studiegenoten die meer verdieping wilden in theater of beweging moesten lang opzoek voordat zij een docent bij de betreffende faculteit vonden, die hen kon helpen bij hun vraag.

Graag had ik bijvoorbeeld nog een extra vak gevolgd bij Creative Writing. Ondanks herhaalde pogingen zowel via email als telefonisch heb ik nooit een reactie gekregen op mijn vraag. Het lijkt alsof er grote schotten tussen de faculteiten, en tussen de studies zitten. Interdisciplinariteit vraagt toegankelijkheid. Binnen ArtEZ lijkt dat geen gemeengoed.

Naast toegankelijkheid is er een aantal kleine zaken die van invloed zijn op het speelveld. Bij het conservatorium hebben de studenten uur-lessen. Bij beeldende kunst is het altijd een dagdeel, behalve bij de theorievakken. Dit betekent dat wanneer je vakken mee doet bij een andere studie, dit dwars door je eigen rooster gepland kan worden.

Een andere ervaring is het verschil tussen een 1^e of 3^e jaarsvak. Toevalligerwijs heb ik alleen vakken meegedaan uit deze twee jaren. Er is een groot verschil in doelgroep. Derdejaars zijn meer gefocust, kunnen sneller verdieping geven en daardoor is de wederzijdse beïnvloeding er snel.

Wanneer de poort naar het Terra incognita ontdekt, levert het boeiende ontmoetingen op en een zeer leerzame tijd. En zelfs als het voor mij niet zo leerzaam was, dan bleek dat de andere partij er veel aan had gehad.

“Het liefst zou ik je vragen nog eens een dag bij me te zijn, meer nog leer ik dat deze kruisbestuivingen zo leerzaam zijn.” (uit email van Tineke Steenbrink)

Leerinterventies door student

Met mijn vraag onder mijn arm, wandelend door het onbekende landschap heb ik als student van alles dingen gedaan om antwoord te vinden op mijn vraag. Ik koppel deze interventies aan de leerinterventies van Ruijters, zoals genoemd op bladzijde 9.

(Toe)schouwen

Als beeldend kunstenaar is de eerste interventie: zien, kijken, beschouwen. Waar ben ik terecht gekomen. Naast het zien is er ook het meeluisteren. Me richten op de taal van de ander. Horen wat zij zeggen, koppelen aan het beeld dat er bij hoort. En als laatste is mee-/aanvoelen de laatste schouwende vaardigheid. Kortom, ik probeer de vraag te beantwoorden: wat ervaar ik in dit veld op alle fronten? Bij de ander, in de interactie tussen elkaar, in de interactie met mij, en wat ervaar ik bij mezelf. Deze “ waarheid” niet als waarheid aannemen, maar me erover verbazen. De verwondering toelaten over hoe verschillend, en daarmee hoe overeenkomstig we zijn.

Het is wat mij betreft de eerste stap. In veel eerste lessen heb ik deze houding in eerste instantie aangenomen. Wat mij betreft hoort het bij de leerinterventies “ontdekken” en “de kunst afkijken”. Zien of ik de regels van hun spel begrijp om te weten waar en hoe ik kan verbinden.

Bevragen

Na de verwondering is bevragen wat mij betreft een logisch vervolg. Immers, mijn doel is te begrijpen waarom de zaken gaan zoals ze gaan. Waarom mensen doen zoals ze doen. Ik realiseer me dan ook dat ik opzoek ben naar hun motieven. Het fundament waar het land op gebouwd is. Wanneer het verschil tussen mijn discipline en die van de ander zo groot is, is vragen het makkelijkste wat er is.

“De interactie met jou en Liga, (de masterstudent klavecimbel) toen er iets niet werkte aan het instrument vond ik prachtig, zij nam de voorlichtings rol over betreffende waar je naar moest kijken in dat gekke apparaat.” (Tineke Steenbrink in een email aan mij, nadat ik een dag met haar had meegelopen).

Bevragen als leerinterventie. Open bevragen dat is eigenlijk een basale vaardigheid in het samenwerken en leren van andere disciplines. Om meer begrip, om beter te kunnen aansluiten, en soms om daadwerkelijk na te kunnen doen. Ruijters heeft bevragen niet als een leerinterventie benoemt. Ik zie het als onderdeel van elke soort die zij genoemd heeft.

Meedoen zelfde vaardigheid

Het terra incognita is niet zo onbekend als de vaardigheid die aangeboden wordt dezelfde is als van mijn eigen vak. Zoals in de lessen bij Pieter van Evert kreeg ik een les in tekenen/schilderen op groot papier. Grote vraag is bij het meedoen bij de zelfde vaardigheid als leerinterventie, wat daar dan nog de leerinterventie van is. Oftewel, wat leer je van iets wat je reeds kan?

Allereerst is dit de enige plek waar je elkaar ontmoet in het zelfde ambacht. Het delen van ervaringen in het onder de knie krijgen van dit ambacht. Verf en penseelgebruik bij groot doek vraagt om vaardigheid. Vooral als je, zoals in de les bij Pieter, in drie uur een groot doek af moet hebben. Dus, hoe zet je beeld neer met snelle technieken.

Naast de ontmoeting in ambacht, de bewoners van deze werkplaats zijn anders. Bij de docentenopleiding Beeldende Kunst en -Vorming delen we onze affiniteit met de beeldende kunsten, maar verschillen we in het afstudeerveld. Dat was de grootste confrontatie in de lessen waar ik iets “bekend” mocht doen. Het maakte me bewust van het feit dat je ondanks dat je hetzelfde kan, je het toch op een andere wijze kan benaderen en ervaren.

Meedoen andere vaardigheid:

Wanneer het speelveld daadwerkelijk vraagt dat ik meedoe met een andere vaardigheid is er een grote voorwaarde. Je moet durven. Je bent namelijk de enige die niet getraind heeft op de betreffende vaardigheid. Bijvoorbeeld bij het meedoen in de lessen van Ronald de Ceuster werd ik gevraagd om fysieke reflecties te geven op het door de studenten getoonde werk.

Ik realiseerde me direct nav deze vraag dat ik niet moest nadenken, maar doen. Het gebruik van mijn intuïtie, waar het vak ook over ging, vertrouwen. Als je dan als student jezelf de opdracht had gegeven om goed te doen, waren mijn reflecties lastig geweest.

Dit is een voorbeeld waar bij de afstand tussen de studentengroep in de les en ik gekoesterd moest worden.

Ontdekken, de leerinterventie van Ruijters is hier de grootste. Je stapt als student namelijk in een onbekend veld, echt een terra incognita. En binnen in dit veld ging ik oefenen. We maken namelijk in een lessituatie een performance. Door de herhaling in de lessen oefende ik in fysiek reflecteren. Ik realiseerde mij dat dit mijn eigen vak als beeldend kunstenaar ondersteunde. Impuls en Intuïtie leiden je door het proces van het maken van je kunstwerk.

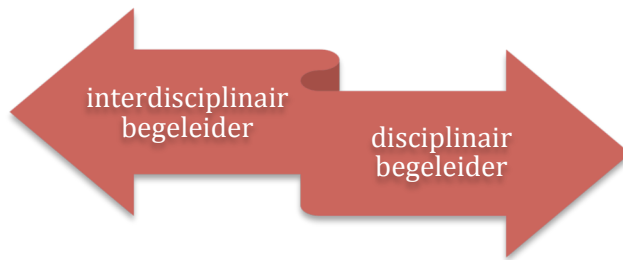
Tekenen bij Eric/Falk en fotografie bij Jaap

Bij alle beeldende interventies heb ik altijd gekozen voor een drie- of viertrapsopbouw. Het achterliggende idee daarvoor was, dat ik mensen eerst laat kennismaken met een basisvaardigheid: tekenen van een lijn met houtskool, tekenen van een vorm etc. Vanuit deze vaardigheid gaf ik een logische vervolgoopdracht. In alle drie de lessen “moesten” de studenten ook iets met elkaar. Of 1) in het doen van een gezamenlijke opdracht, of 2) in het opeenvolgen van de opdracht of 3) in de reflectie of nabespreking van de opdracht.

Er zit een duidelijke opbouw in mijn leren over deze totale lessenserie heen. Ik ben steeds beter gaan begrijpen wel medium ik kies als beeldend kunstenaar om een bijdrage te leveren in de les. Intuïtief aansluiten bij dat wat in de les gebeurt of is gebeurd is belangrijk en de bron. Participeren van Ruijters sluit hier het meeste op aan. Zoals ik reeds eerder beschreef is deze stijl sociaal leren. Leren met en van elkaar. Het is een stijl die vertrouwen vraagt, niet alleen in elkaar, maar, zoals ik nu ervaren heb, ook in jezelf. Door mee te doen in de lessen, kreeg ik een beeld en kwam ik tot nieuwe ideeën. Zowel in mijn aanbod in de les, als in mijn eigen ontwikkeling als beeldend kunstenaar. Het onderzoek dat de architecten bijvoorbeeld deden over hun eigen visie, kon ik 1op1 doorvertalen naar mijn eigen visie als beeldend kunstenaar.

Intervisiemethodiek *critical response process*

Intervisie is al een leerinterventie op zich. Ik ben blij met het feit dat ik dit in mijn eigen klas heb uitgetoetst. Deze methodiek is wat mij betreft een goede aanvulling op onze huidige wijze van eigen beeldende kunst besprekingen. Deze methodiek vraagt om gezamenlijke kennis verwerving over de methodiek. Daarna is het een kwestie van oefenen met elkaar.

Disciplinair begeleider

De functie van de disciplinair begeleider is tijdens de minor steeds belangrijker geworden. Carel Lanthers spreek ik sowieso elke vier weken. Samen met drie andere docenten begeleidt hij mij individueel in mijn ontwikkeling als beeldend kunstenaar en met mijn beeldende kunst. Carel heeft grote affiniteit met

samenwerken met andere kunstenaars.

Met alle ervaringen die ik opdeed bij alle vakken was het lastig om mij te concentreren op mijn eigen beeldende kunst ontwikkeling de eerste maanden. Ik heb er principieel voor gekozen om dingen te blijven maken, zonder dat ik precies wist waarom. Met Carel bleef ik in gesprek over mijn eigen proces.

Tot ik na drie maanden minor mijn ervaringen meer kon bundelen. Tijdens de uitvoering van deze minor ontstond op een gegeven een heel sterk gevoel dat ik moest gaan maken. Ik kon niet alleen meer ervaringen opdoen. Ze moesten worden omgezet in beeldend werk. Ik heb de overeenkomsten in alle vakken gecombineerd: Overal kreeg ik opdrachten en spelregels. Deze heb ik allemaal verzameld. In eerste instantie op grote A0-vellen. Daarna heb ik ze omgezet in zeefdrukken en tekeningen. Ze werden de input voor mijn eigen beeldende werk.

Deze vertaling van mijn ervaringen zijn voor mij heel belangrijk. Aangezien ik zo leerde beeldend handen en voeten te geven aan mijn ervaringen. Taal en tekst bleek hiervoor een belangrijk visueel middel.

De functie van de disciplinair begeleider is dan ook sterk gericht op het maken, en ondersteunen bij het omzetten van het concept naar een beeld. Naast Carel waren mijn andere drie begeleidende FA docenten echter ook zeer geïnteresseerd in mijn proces. Dat betekent dat ik ook hen elke keer op de hoogte heb gehouden van mijn ervaringen. Op deze manier konden zij volgens mij beter volgen wat de bron was van mijn beeldende werk.

Interdisciplinair begeleider

De functie van de twee begeleiders is dat er spanning ontstaat op mijn eigen speelveld. Ik bevind mij niet meer in het "bekende beeldend kunstenaarveld" Maar er is een uitnodiging om mij te verbinden met andere disciplines. Deze uitnodiging heb ik voortdurend gevoeld. Allereerst ontstond dat doordat ik gebruik mocht maken van voor mij onbekende docenten die betrokken zijn bij interdisciplinariteit. Hoe belangrijk dat is, merkte ik doordat klasgenoten bijna geen vinger tussen de deur krijgen bij andere studies/vakken. ArtEZ heeft muren die beslecht moeten worden wil je ergens toegang krijgen.

Daarnaast was in de gesprekken met Bart samenwerken met andere disciplines, zowel in theorie als in ervaring het onderwerp. Tevens heeft hij mij regelmatig gewezen op interdisciplinaire ArtEZ bijeenkomsten waar ik bij aan mocht sluiten

Voorwaarde voor deze begeleiding is dat hij zich realiseert wat de voorwaarden en consequenties zijn van interdisciplinair werken en samenwerken.

Een van de eerste consequenties die ik ervaarde was dat verbinden van disciplines moed vraagt. En soms een eenzaam proces is.

Een tweede consequentie van interdisciplinair samen werken voor mij was dat ik niet ontkwam aan de ervaring van verschillende polariteiten. Immers, door te werken met mijn eigen discipline en de verbinding te willen maken met andere disciplines raakt het de lijn nabijheid en afstand. Ik heb vooral bij de start ervaren dat door elke keer alleen als beeldend kunstenaar in de klas te zitten, ik ook de eenzaamheid ontmoette. Ik was namelijk “de enige andere”. Toen ik dit ervaarde vond ik het logisch, en vermoeiend.

Ook de polariteit, die dicht tegen bovengenoemde aanligt, open staan en afsluiten is een andere die ik ervaren heb. Het betreft het vraagstuk waar je je allemaal door laat beïnvloeden. Welke ervaringen ondersteunen je eigen discipline, en welke niet.

Aangezien ik als student (pas) drie jaar als beeldende kunstenaar werk, is het fundament van dit vak nog niet heel stevig. De zoektocht naar wat mijn ontwikkeling ondersteunt en welke niet, was daarin af en toe een lastige keuze.

Bijkomende aspecten: mijn vak als trainer

Wat bijzonder in mijn situatie is, is dat ik nog een ander vak heb, namelijk mijn trainerschap. Omdat deze periode ging over disciplines, ambachten en het samenwerken er tussen, ontkwam ik niet aan de vraag hoe mijn trainerschap zich daartoe verhoudt.

Ik heb twee ervaringen waarin ik merkte dat deze minor ook impact had hierop. Een bijeenkomst in het noorden van het land, bij een verzekeraar. Samen met 12 andere trainers hebben we die middag 260 mensen getraind. Een belangrijke potentiële opdracht voor het organiserende trainingsburo. Evalueren is dan ook belangrijk. Terwijl de ervaringen van die dag gedeeld worden, merk ik dat ik afstand neem. Het voelt alsof ik op een rolband sta en naar achteren ga, weg van de trainersgroep. Ondertussen stel ik mij vragen over de wijze waarop we over de deelnemers praten. Hoor ik bij deze groep trainers, wil ik op deze manier spreken over de deelnemers. De belerende toon (die soms een commercieel motief heeft) irriteert me.

Het effect van “de rolband” is dat ik kwijt raak wat voor vak trainer is. Als ik mezelf bezig zie tijdens een training, weet ik niet meer wat de functie van dit ambacht is. Ik realiseer mij dat ik te veel relativeer, en probeer mijn werk niet waardeloos te maken. Ik meen dat deze aardverschuiving in visie op mijn werk zijn functie heeft.

Een paar weken later, nog zo'n bijna fysieke ervaring. Mijn trainersbril schuift van mijn neus af. Mijn referentiekader tot dan toe laat ik los. De bril van de diagnose, welk communicatie-, leiderschaps- of ander probleem heerst er hier? lost op. Het lijkt alsof mijn blik er ruimer door wordt. En het appel tot trainerschap niet voortdurend aan is. Ik kan cliënten anders bezien, misschien wel als beeldend kunstenaar, maar in ieder geval als Carolien.

Conclusies

Marco Polo beschrijft een brug, steen voor steen.

'Maar welke is de steen waar de brug op rust?' vraagt Kublai Kan.

'De brug rust niet op de een of andere steen', antwoordt Marco, 'maar op de lijn van de boog die de stenen vormen'. Kublai Kan blijft zwijgen, en denkt na. Dan voegt hij eraan toe: 'waarom heb je het met me over de stenen? Alleen de boog interesseert me maar.'

Polo antwoordt: 'Zonder stenen is er geen boog'.

Eigenlijk bestaat het resultaat van deze minor uit drie bogen: mijn disciplinaire ontwikkeling, mijn interdisciplinaire ontwikkeling en mijn persoonlijke ontwikkeling. Drie bruggen geslagen, nieuwe verbindingen gemaakt op allerlei verschillende manieren en vlakken.

Zonder twijfel ben ik heel blij dat ik deze minor gedaan heb. Het heeft me, heel verrassende, zaken geleerd, die ik van te voren niet kon voorspellen. Misschien is dat ook wel de grote conclusie: interdisciplinair werken of samenwerken leert je zowel kennismaken met een ander vak, je eigen vak en vaardigheid verdiepen en verbinding te leggen, zonder verlies van de kracht van de disciplines.

In dit hoofdstuk beschrijf ik de conclusies.

Disciplinaire ontwikkeling

Interdisciplinair werken confronteert zonder omhaal met de eigen discipline.

De voorwaarden voor ondersteuning bij deze ontwikkeling is:

- betrokkenheid en gesprek met een persoon uit het eigen veld, bij mij dus de beeldende kunst, is van groot belang. Daarbij is enige affiniteit van deze begeleider met het samenwerken met andere disciplines wel handig. Hierdoor ontstaat namelijk de ruimte om vraagstukken als "hoe zorg je ervoor dat je niet teveel verdwijnt naast andere disciplines? te bespreken. Een docent zou hierover een gesprek met je moeten kunnen voeren.
- Een voortdurende uitnodiging om eigen werk te blijven maken, naast het samenwerken met andere disciplines. Dit leerde mij de kern en de grenzen van het beeldend kunstenaarschap te blijven onderzoeken.
- Een tweede uitnodiging, maar die deed ik naar mezelf, was het omzetten van de disciplinaire ervaring in eigen beeldend werk. Dit bleek een cruciale stap voor mij. Ik zie voor de toekomst dan ook voor mij dat er dan ook "twee soorten" werk worden gemaakt: Beeldend werk in de samenwerking en eigen beeldend werk beïnvloed door de samenwerking.

Interdisciplinaire ontwikkeling

Ik merk dat ik grote voorkeur heb voor het woord samenwerken. Het geeft een makkelijkere toegang tot alle disciplines van de wereld. Niet alleen binnen de kunsten, maar ook binnen organisaties. Dit speelveld, of zoals eerder benoemd als Terra incognita, kent een aantal voorwaarden/uitgangspunten.

- ArtEZ heeft in haar plannen 2016 aangegeven dat samenwerken in een van de speerpunten is. Belangrijkste voorwaarde is volgens mij dat zij de student leert wat het is en hoe dat te doen en welk doel het dient. Door de spanning die ontstaat in het samenwerken heb ik heel veel geleerd. De vragen hoe

behoud je de kracht van je eigen vak? Hoe breng je die in en verbind je deze met de anderen? Zijn daarbij cruciaal geweest.

- Voorafgaand aan het binnenstappen van dit speelveld, dienen alle spelers akkoord te zijn. Dus, niet alleen de docent beslist of iemand van een andere discipline binnenstapt. Er dient ook bij de studenten het idee te zijn dat zij willen samenwerken met een student van een andere studierichting.
- Een open en duidelijk netwerk, waar je als student gebruik van kan maken, als je wilt samenwerken. Dit betekent dat toegankelijkheid van andere faculteiten/studies/ vakken gefaciliteerd dient te worden. Mijn conclusie is, niet alleen uit mijn ervaringen, maar ook bij klasgenoten, dat het lastig is de juiste persoon/docent te vinden die je naar de juiste plek wijst. Er is geen openbaarheid in roosters. Ik realiseer mij wel dat door de diversiteit in opbouw van de ArtEZ studies het lastig is als student om vakken van andere studies in te voegen. Bij Muziektheater werken ze bijvoorbeeld met lesroosters van 20 minuten/1 uur. Terwijl bij Fine Art, bijna alle lessen een dagdeel zijn.
- Diversiteit aan leervormen en –interventies. Ik kom terug bij Manon Ruijters (2006). Zij stelt dat collectief leren steeds belangrijker wordt in de praktijk. Het sturen op dit proces is reeds op deze hogeschool leert de student wat hij in de werkpraktijk zal tegen komen. Wanneer ArtEZ bijvoorbeeld projecten of projectweken met diverse disciplines organiseert, dient er aandacht te zijn voor de verschillen die er bestaan in leervoorkeuren. Het weten van elkaars leerstijl en erkennen van elkaars verschil vergroot het succes van de samenwerking.
- Wat ik me van te voren niet gerealiseerd had is dat ik door het doen van deze minor in contact ben gekomen met heel veel nieuwe mensen, studenten en docenten. Maar ook kennis heb gemaakt met de diverse locaties van ArtEZ. Alhoewel in de huidige tijd de netwerken voornamelijk digitaal worden gemaakt, ben ik blij met deze daadwerkelijke nieuwe contacten, mijn levensechte netwerk binnen de kunsten. Voor mij is dit essentieel voor mijn toekomst.

Persoonlijke ontwikkeling

Aanleiding voor deze vrije minor is dat ik onderzoek wilde doen naar de scheidslijn van verschillende disciplines. Reden was dat ik naast mijn studie, mijn geld verdien als communicatietrainer. De impact van mijn minor op dit vak is ook enorm groot. Ik realiseerde mij tijdens mijn minor dat door het onderzoek te doen op de grens, ik natuurlijk ook de grens van mijn trainerschap zou ontmoeten.

De enige en wat mij betreft belangrijke conclusie die ik hier kan trekken is: samenwerken met andere disciplines, gaat over werken op de grens van jezelf en de ander, gaat over verbinden, gaat over het werken met diversiteit en versterken van het verschil. Dat is geen tijdelijke ervaring, maar heeft grote blijvende impact op je eigen werkwijze. In ieder geval bij mij.

CO/21/3/2013

Bijlage 1 Gelezen Literatuur

- Bronwasser S. (2011) Zo werken wij. 10 ontmoetingen met bijzondere Nederlandse kunstenaars. Rotterdam, Nai Uitgevers
- Calvino, I. (2011, dertiende druk), 1981 De onzichtbare steden Amsterdam, Bert Bakker
- Frankenhuis, W. (2004) *Wat is interdisciplinariteit? Een metafysisch perspectief*. Blind. Interdisciplinair tijdschrift 1. www.ziedaar.nl
- Gadamer, H. (2002) De actualiteit van het schone. Amsterdam, Boom
- Huibers H. Luitwieler M. Martinot N. & Anneke Meijers (2012) Hoofdstuk 2: Inleiding begrippen en definities uit *Interdisciplinaire samenwerking gezien door masters in de kunsteducatie door masters in de kunsteducatie*. Artez expertisecentrum kunsteducatie
- Lerman, L. (2003) Critical Response Process; A method for getting useful feedback on anything you make, from dance to dessert.
- Ruyters, M (2006) Liefde voor leren, over diversiteit van leren en ontwikkelen in en van organisaties. Deventer, Kluwer.
- Sennett, R. (2008) De ambachtsman; De mens als maker . Amsterdam Meulenhoff
- Stiller, L. (2009) Essays schrijven. Van columns tot persoonlijke essays. Antwerpen-Amsterdam: Uitgeverij Augustus
- Tas, J.M. van der (1990) Kunst en beroep als roeping. Zeist, Kerkenbosch BV
- Winkel, van C., P Gielen, K. Zwaan (2012), De hybride kunstenaar. De organisatie van de artistieke praktijk in het postindustriële tijdperk. Breda. Expertisecentrum Kunst en Vormgeving, AKV|st.Joost (Avans Hogeschool)

Gebruikte websites

<http://www.idkunsteducatie.nl/definities/>

<http://www.ziedaar.nl> (zie hierboven Frankenhuis W. (2004))

Bijlage 2 Mijn agenda: Wat heb ik gedaan?

Gesprekken buiten ArtEZ

Interview met Marcel Brosens
Interview met Hanneke Keus: interimmanager
Interview met Klaar van der Lippe
Interview met Heidi Link
Interview met Simon Angel
Interview met Martijn Engelbregt

Gesprekken binnen ArtEZ

interview met docenten: Eric de Leeuw, Ronald de Ceuster, Falk Hübner, Jaap Orth
Gesprek met muziektheater Mariel Verster, Mirthe Dokter
Interview door Janeke Wienk en Peter Hermans
Gesprekken met Carel Lanthers
Gesprekken met Bart van Rosmalen

Lessen:

Lessenreeks (jaar): Muziek en andere kunststromingen (?) door F. Hübner, A
ArtEZ Arnhem Faculteit Muziek
Practicum Muziektherapie 1^e jaars ArtEZ muziektherapie
Technisch Ontwerp 3^e jaars Artez Interieurarchitectuur
Vorm en Betekenis 3^e jaars ArtEZ Docent Theater Ronald de Ceuster
1^e jaars ArtEZ Docent Theater Ronald de Ceuster
Klavecimbel Barok ArtEZ Conservatorium Zwolle door Tineke Steenbrink
Tekenen 3^e jaars ArtEZ Docent Beeldende kunst en vorming
Arnhem door Pieter van Evert

Bijeenkomsten

Bijeenkomst Unpacked performativity Dansacademie
Twee vrij werk besprekingen in mijn klas ahv Critical response Process
Twee bijeenkomsten Moves Between in Zwolle,

Lezen

Zie literatuurlijst.

Eigen discipline

Maken van eigen beeldend werk